

PUSTOVANJA NA GORIŠKEM

Ali kako naj maske zaživijo v razstavnem prostoru

307

V Goriškem muzeju so leta 2002 s pomočjo programa Phare izpeljali raziskavo o pustovanju na Goriškem. Rezultati raziskave Pharovega projekta, ki ga je vodila mag. Slavica Plahuta, so bili zelo raznoliki, od razstave *Pustovanja na Goriškem* do petih publikacij (obsežen razstavni katalog, zbirka tradicionalno-lokalnih receptov v treh knjigah z naslovom *Jedi na Goriškem 1–3* in zbornik teoretsko-zgodovinskih tekstov *Prehrana na Goriškem*) in dokumentarnega videofilma *Goriška pustovanja A. D. 2002*. Razstava je bila postavljena v Goriškem muzeju na gradu Kromberk v času Pusta leta 2003.

Avtorica razstave mag. Inga Miklavčič - Brezigar se je odločila za kompleksno predstavitev pustovanj in je sledila antropološko historičnemu razvoju mask in maskiranja. Ni se zadovoljila le z deskriptivno-domoznanskim pristopom do tematike, pač pa je polje raziskave razširila tako geografsko kot strokovno (antropologija, etnologija, arheologija, psihologija, sociologija ...). Rezultat takšnega pristopa je bila večplastno zasnovana razstava, ki je bila postavljena v treh razstavnih prostorih Goriškega muzeja na gradu Kromberk.

Prvi prostor je bil namenjen začetkom človeške civilizacije, ko je človek živel še v tesnem sožitju z naravo. Poleg historičnim, antropološko-etnološkim in arheološkim podatkom ter predmetom je bil prvi prostor predvsem namenjen zaznavanju tistega dela narave, ki je za človeka neobvladljiv (strele, nevihte, neurja, plazovi, potresi). V črnem šotorastem delu, ki nas je približal jamskim prebivališčem naših praprednikov, se je odvijala multivizija, polna zvočnih in slikovnih efektov, ob katerih naj bi obiskovalec začutil tesnobo, ki je prevečala naše prednike ob divjanju narave. Tako naj bi obiskovalec s podzavestnim spoznanjem in vedenjem razumel vzgibe, ki so človeka že v samem začetku pripeljali do tega, da si je nadel masko.

Drugi in tudi največji prostor je bil namenjen tradicionalnim in sodobnim pustovanjem na Primorskem. Tradicionalne in sodobne pustne skupine Goriške (Ravenski pust, Liški pustje in Morščanski pust) so bile predstavljene v naravni velikosti, na lutkah, oblečenih in postavljenih v takšnem vrstnem redu, kot je zakodiran v posamezni pustni skupini. Pustne skupine so se vsaka iz svojega kota kot grozdi zarezale v prostor, da so imeli obiskovalci občutek, da bodo zdaj zdaj poleteli okoli njih. Za še intenzivnejši učinek gibanja in dogajanja je med "člani pustnih skupin" potekala

Gostovanje razstave v Šmartnem (Goriška Brda) ob pustu, poskus rekonstrukcije "frodlljarja" iz pustne tradicije Liškega. Maska je delo Branka Žnidarčiča iz Kanala ob Soči. Foto: F. Polanec, 2006

Gostovanje razstave v Šmartnem (Goriška Brda) ob pustu, "Ravn'sk pust", pustni liki iz Drežniških Raven, Jezerc in Magozda. Foto: F. Polanec, 2006

projekcija dokumentarnega videofilma Goriška pustovanja A. D. 2002, ki je prikazoval pustna dogajanja "na terenu" od priprav do začetnih nočnih obhodov in samega pustnega rituala na koncu. Silhete pustnih likov so se risale v projekcijski svetlobi in ustvarjale prav posebno vzdušje, kakršno je v resnici ob pustnem dogajanju. Občutek neobvladljivega, mogočnega in magičnega v naravi, ki je bil "vzpostavljen" v prvem prostoru, se je tu nadgradil in se umestil v določen kulturni krog, v zaključeno geografsko enoto in je s tem dobil prepoznaven in evokativen obraz. Informativni del razstavnega prostora pa predstavljajo vitrine s starimi maskami cerkljanske laufarije in številčni panoji z besedili, ki nas, obogateni z raznovrstnimi fotografijami, seznanjajo tako z ostalimi pustovanji na Goriškem kot tudi v sosednjem zamejstvu in tujini (Nemčija, Italija ...). To je osrednji del razstave, ki je številne obiskovalce in goste tudi najbolj navdušil, saj je nudil večplastne informacije na eni strani, na drugi pa je najbolj neposredno igral na vse človeške čute zaznav, tako da si je vsak obiskovalec sam pričaral "svoj pust".

Razstava se je zaključila v tretjem prostoru, ki je bil namenjen otroškim delavnicam, zato je bil prepoln mask iz otroških vrtcev, risbic in drugih otroških izdelkov. Odraslim pa je bila namenjena TV, kjer so si po mili volji lahko pogledali raznovrstna dokumentarna gradiva različnih pustnih skupin.

Četrty del razstave je razstavni katalog. Poleg klasičnega kataloškega seznama vseh mask in pustnih oblačil, ki jih hrani Goriški muzej, vsebuje tudi dva dragocena teksta Inge Miklavčič - Brezigar in Pavla Medveščka. Knjiga je pravo dopolnilo oz. antipod razstavi. Prinaša kompleksne dodatne informacije, ki jih na razstavi lahko le zaslutimo in nam sprožajo dodatna vprašanja. In če rečemo, da je razstava predvsem evokativna,

asociativna in na zaznavne čute delujoča prezentacija, je knjiga strokovni, teoretski in informativni nosilec vedenja o pustnih šegah.

Miklavčič - Brezigarjeva v prvem delu študije spregovori o pojavu mask in maskiranja, ki ga umesti v antropološko-historični kontekst. V drugem delu se posveti slovenskim pustnim maskam in podrobneje obravnava sodobna pustovanja na Goriškem, pri čemer pa vseskozi vleče evropske vzporednice in jih tako umesti v evropski okvir. Študijo zaključí z družbenim pomenom pustovanja, kjer posebno pozornost posveti fantovskim in deklškim družbam.

310

V drugem delu kataloga so objavljeni etnografski zapiski Pavla Medveščka, ki je v petdesetih in šestdesetih letih prejšnjega stoletja opravil obsežno terensko raziskavo na celotnem hribovitem delu Goriške (Lig, Lokovec, Čepovan ...). Kljub temu, da se je raziskava začela čisto naključno, je zbral številna pričevanja. Kot oblikovalec in slikar se ni mogel upreti skušnjavi, in je opise različnih mask in pustnih oblačil tudi narisal. Nastali so dragoceni zapisi, ki so na objavo čakali skorajda 50 let. V katalogu so objavljeni v celoti (besedilo in risbe).

Razstava *Pustovanja na Goriškem* avtorice Inge Miklavčič - Brezigar je kljub kompleksni zasnovi zelo fleksibilna. Preprosto in brez posebnih vsebinskih krčenj jo je lahko prenesti v druge prostore, ne glede na to, ali so večji ali manjši. Tako je leta 2006 v pustnem času in ob kulturnem prazniku gostovala v Hiši kulture na Šmartnem v Goriških Brdih, kjer se je ponovno čudovito prilegla staremu historičnemu okolju in obnovljeni hiši vdahnila pečat žive tradicije.

Darja Skrt